

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Број: _____

Датум: _____

Београд, Господара Вучића бр. 50

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно–научног већа Факултета безбедности Универзитета у Београду број 387/7 од 11.07.2022. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић под насловом: „Енергетска безбедност Европског регионалног безбедносног комплекса: секуритизација руског природног гаса и потенцијали за трансформацију комплекса“, у следећем саставу:

- 1) проф. др Зоран Јефтић, ванредни професор,
- 2) проф. др Светлана Станаревић, ванредни професор,
- 3) др Владимир Трапара, виши научни сарадник.

Комисија је темељно прегледала и проучила наведену докторску дисертацију и на основу изнетог мишљења чланова Комисије, Наставно-научном већу доставља следећи:

**РЕФЕРАТ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ И ДИСЕРТАЦИЈИ

Невена Шекарић Стојановић (рођ. Шекарић) рођена је 23. децембра 1991. године у Београду. Основну школу и Гимназију (друштвено-језички смер) завршила је у Смедереву. Основне академске студије на Факултету безбедности завршила је у септембру 2015. године са просечном оценом 9,78. У октобру 2015. године, уписује мастер академске студије (модул – науке безбедности), у статусу буџетског финансирања, које завршава у септембру 2017. године са просечном оценом 9,71. Током основних и мастер студија учествовала је у раду више факултетских истраживачких центара (Центар за безбедносни менаџмент, Центар за истраживање људске безбедности, Центар за примењену безбедност). Током мастер и докторских академских студија била је ангажована као студент-демонстратор на наставним предметима Основи безбедности, Системи безбедности и Корпоративна безбедност. Носилац је стипендија града Смедерева, Фонда за младе таленте Републике Србије, Мисије ОЕБС у Србији и Фондације Конрад Аденауер у Београду. Невена Шекарић Стојановић је током мастер и докторских студија била и стажистикиња Програма Уједињених нација за развој (УНДП) и Београдског центра за безбедносно политику (БЦБП). Такође, похађала је бројне семинаре, тренинге и курсеве у владиним и невладиним организацијама.

Невена је објавила више академских радова из области енергетске и људске безбедности и међународних односа у водећим националним часописима, као и неколико приказа научних публикација. Осим тога, учествовала је на неколико националних и међународних научних конференција. Од октобра 2017. године студенткиња је докторских академских студија на Факултету безбедности Универзитета у Београду где је положила све испите и стекла услов за пријаву теме докторске дисертације. Од јула 2018. године, запослена је као истраживач-приправник, а од маја 2021. године као истраживач-сарадник на Институту за међународну политику и привреду у Београду, на реализацији научних пројеката „Република Србија у савременим међународним односима: политички, безбедносни, правни и економски аспекти“, „Србија и изазови у међународним односима 2020. године“, „Србија и изазови у међународним односима 2021. године“ и „Србија и изазови у међународним односима 2022. године“. На овом Институту, Невена Шекарић Стојановић била је ангажована у организацији неколико догађаја националног и међународног значаја. Од 2021. године обавља дужности секретара часописа *The Review of International Affairs* у издању Института за међународну политику и привреду. Говори енглески језик.

Положивши све испите и обавезе предвиђене наставним планом и програмом докторских академских студија на Факултету безбедности Универзитета у Београду, кандидаткиња Невена Шекарић Стојановић је успешно положила испит „Израда и одбрана пројекта докторске теме“, чиме је стекла услов (120 ЕСПБ) за пријаву теме докторске дисертације. Одлуком Наставно-научног већа Факултета безбедности број 463/20 од 30.10.2020. године, именована је Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић, под насловом „Енергетска безбедност Европског регионалног безбедносног комплекса: секуритизација руског природног гаса и потенцијали за трансформацију комплекса“, у саставу:

- 1) проф. др Светлана Станаревић, ванредни професор,
- 2) проф. др Зоран Јефтић, ванредни професор,
- 3) проф. др Бранислав Ђорђевић, редовни професор.

Комисија је проучила и прегледала пријаву кандидаткиње те је на основу приложених материјала и проученог пројекта докторске дисертације једногласно усвојила извештај о оцени научне заснованости. Комисија је 10.11.2020. године предложила Наставно-научном већу Факултета безбедности да прихвати тему и одобри израду докторске тезе кандидаткињи Невени Шекарић Стојановић под насловом „Енергетска безбедност Европског регионалног безбедносног комплекса: секуритизација руског природног гаса и потенцијали за трансформацију комплекса“, као и да именује ментора. Комисија је том приликом за ментора предложила проф. др Петра Станојевића. Наставно-научно веће Факултета безбедности је на седници одржаној 17.12.2020. донело одлуку број 600/8 којом се усваја извештај Комисије за оцену научне заснованости теме докторске дисертације и именовало је проф. др Петра Станојевића за ментора. Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду дало је сагласност на одлуку Наставно-научног већа Факултета безбедности, на седници одржаној 02.02.2021. године. Тема докторске дисертације кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић припада научној области наука безбедности и ужој научној области студија безбедности. Дисертација је

написана на 263 стране, од којих је 208 страна основног текста, док остатак чине списак библиографских јединица, прилози, биографија кандидаткиње и неопходне изјаве.

Дисертација садржи следеће целине: 1. Увод; 2. Теоријско-појмовни оквир истраживања; 3. Методолошки оквир истраживања; 4. Историјат европско-руских енергетских односа у контексту природног гаса; 5. Унутрашња димензија европске енергетске безбедности у контексту природног гаса; 6. Спољна димензија европске енергетске безбедности у контексту природног гаса; 7. Дискусија и 8. Закључак.

Докторска дисертација кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић садржи 42 табеле, 10 графикона и 5 слика чија је сврха једноставнији и јаснији визуелни приказ представљених података. Дисертација је у погледу форме и садржаја написана и форматирана у складу са стандардима успостављеним *Правилником о докторским студијама на Универзитету у Београду*, као и *Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду*, усвојеним 2019. године. Дисертација је писана у А4 формату, фонтом *Cambria*, у величини 12 типографских тачака. Маргине су 20mm, а проред основног текста подешен на 1 ред.

Дисертација садржи све захтеване елементе, у које спадају насловна страна на српском језику, затим насловна страна на енглеском језику, страница са информацијама о ментору и члановима комисије за одбрану дисертације, странице са подацима о дисертацији на српском и енглеском језику, садржај, текст дисертације са поглављима, списак литературе, прилоге, биографију кандидаткиње, изјаву о ауторству, изјаву о истовестности штампане и електронске верзије те изјаву о коришћењу. На крају је приложен и списак коришћене литературе који обухвата 525 јединица библиографске грађе, доминантно научних чланака, монографија и званичних докумената, као и интернет извора. На крају дисертације, кандидаткиња је уврстила дванаест прилога и то:

- ПРИЛОГ 1: Упитник за експертски интервју;
- ПРИЛОГ 2: Реализована гасна инфраструктура у периоду 2005–2011. унутар ЕУ;
- ПРИЛОГ 3: Преглед временских догађаја од значаја за креирање европских енергетских политика у контексту природног гаса и усвојених специјалних мера;
- ПРИЛОГ 4: Типологија усвојених специјалних мера у периоду 2005–2019.;
- ПРИЛОГ 5: Количина руског гаса извезеног европским земљама у периоду 2005–2019.;
- ПРИЛОГ 6: Индекс општег инвестиционог ризика;
- ПРИЛОГ 7: Најзначајнији екстерни оперативни гасоводи у ЕРБК;
- ПРИЛОГ 8: Гасоводи из Руске Федерације ка ЕРБК ;
- ПРИЛОГ 9: Пресек стања у вези са гасоводима за снабдевање ЕУ гасом у наредном периоду;
- ПРИЛОГ 10: Пресек стања у вези са терминалима за течни природни гас у ЕУ у наредном периоду;
- ПРИЛОГ 11: Европска гасна чворишта и тржишта и њихов статус на крају 2019. године;
- ПРИЛОГ 12: Резултати примене АХП софтверског решења.

Библиографија кандидаткиње

Током студирања на докторским академским студијама и ангажману у Институту за међународну политику и привреду, кандидаткиња Невена Шекарић Стојановић је објавила радове у важнијим домаћим часописима и зборницима радова међународног

значаја. Радови се доминантно односе на ужу тематску област њеног истраживања – енергетску безбедност, као и теоријске алате иманентне студијама безбедности, а што је у основи теоријског оквира и овог истраживања. Кандидаткиња је објавила укупно 21 чланак (два у категорији М14, четири у категорији М24, један у категорији М33, четири у категорији М45, три у категорији М51, пет у категорији М52 и два у категорији М53) и уредила је један зборник националног значаја као прва коуредница (категорија М49). Додатно, кандидаткиња је објавила и неколико приказа монографија и зборника. Попис библиографских референци кандидаткиње приказан је у наставку.

1. [M14] Рад у тематском зборнику међународног значаја

- a. Šekarić, N. (2021). Energy Security Issues: Reshaping European Regional Security Patterns? In K. Zakić & B. Demirtaş (eds.), *Europe in Changes: The Old Continent at a New Crossroads* (pp. 79–97). Belgrade: Institute of International Politics and Economics & Faculty of Security Studies.
- b. Šekarić, N. & Lazić, V. (2020). The Western Balkans' Energy Security in a Triangle: The Role of the EU, Russia and Turkey. In A. Jović-Lazić & A. Troude (eds.), *Security Challenges and the Place of the Balkans and Serbia in a Changing World* (pp. 119–133). Belgrade: Institute of International Politics and Economics & Faculty of Security Studies.

2. [M24] Рад у националном часопису међународног значаја

- a. Šekarić, N. (2021). Geoekonomija svemirskih energenata: evropska perspektiva. *Međunarodni problemi*, 73(3), 455–475.
- b. Zakić, K. & Šekarić, N. (2021). China's energy cooperation within the 17+1. *Međunarodni problemi*, 73(1), 7–38.
- c. Šekarić, N. (2020). China's 21st century geopolitics and geo-economics: An evidence from the Western Balkans. *Međunarodni problemi*, 72(2), 356–376.
- d. Trapara, V. i Šekarić, N. (2019). Saradnja kao (ne)očekivani efekat energetske bezbednosne dileme: studija slučaja Bugarske, Grčke i Jugoslavije. *Međunarodni problemi*, 71(2), 215–243.

3. [M33] Саопштење са међународног скупа штампано у целини

- a. Šekarić, N. & Stojanović, F. (2018). Social Media as an Emergency Management Tool in the Context of Human Security. In S. Stanarević, G. J. Mandić & L.J. Katić (Eds.), *4th International Conference on Human Security: The Proceedings of Human Security and New Technologies* (pp. 167-174). Belgrade: Faculty of Security Studies and Human Security Research Center.

4. [M45] Рад у тематском зборнику националног значаја

- a. Šekarić, N. (2021). Zapadni Balkan: između konflikta i stabilnosti. U Šekarić, N. i Trapara, V. (urs), *Regionalna bezbednost: pristupi, elementi, dinamika* (str. 133–159). Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- b. Трапара, В. и Шекарић, Н. (2019). Преиспитивање енергетске безбедносне дилеме. У Пророковић, Д. (ур.), *Енергетска дипломатија Републике Србије у савременим међународним односима* (стр. 33–49). Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- c. Kešetović, Ž., Šekarić, N. i Lipovac, M. (2018). Video-nadzor kao mera situacione prevencije u obrazovno-vaspitnim ustanovama. U Lipovac, M., Stanarević, S. i Kešetović, Ž. (urs), *Bezbednost u obrazovno-vaspitnim ustanovama i video-nadzor* (str. 29–42). Beograd: Fakultet bezbednosti.
- d. Kordić, B., Stanarević, S., Lipovac., M. i Šekarić, N. (2018). Različiti aspekti uvođenja i primene video-nadzora u srednjim školama u Beogradu. U Lipovac, M., Stanarević, S. i Kešetović, Ž. (urs), *Bezbednost u obrazovno-vaspitnim ustanovama i video-nadzor* (str. 145–164). Beograd: Fakultet bezbednosti.

5. [M49] Уређивање тематског зборника, лексикографске или картографске публикације националног значаја
- a. Šekarić, N. i Trapara, V. (ur.) (2021). *Regionalna bezbednost: pristupi, elementi, dinamika*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
6. [M51] Рад у врхунском часопису националног значаја
- a. Стојановић, Ф. и Шекарић, Н. Р. (2019). Улога полиције у сузбијању проблема лаког и малокалибарског оружја у Републици Србији и на Западном Балкану. *Култура полиса*, 16(38), 615–634.
  - b. Šekarić, N. i Kešetović, Ž. (2018). Uloga društvenih mreža u upravljanju vanrednim situacijama. *Nauka, bezbednost, policija*, 24(2), 113–130.
  - c. Šekarić, N. i Stojanović, F. (2018). Ekološke izbeglice: (ne)rešiv problem međunarodne zajednice. *Vojno delo*, 70(3), 38–54.
7. [M52] Рад у истакнутом часопису националног значаја
- a. Šekarić, N. (2020). Evropska energetska bezbednost: slučaj Severnog toka 2. *Međunarodna politika*, 71(1179-80), 119–138.
  - b. Šekarić, N. (2019). Sekuritizacija energetskih odnosa između Evropske unije i Rusije: evropska perspektiva. *Međunarodna politika*, 70(1176), 63–82.
  - c. Шекарић, Н. (2019). Неке карактеристике геополитичког окружења Републике Србије – безбедносно-одбрамбени аспекти. *Вojно дело*, 71(1), 7–21.
  - d. Šekarić, N. (2018). Kašmirski konflikt kao determinanta indijsko-pakistanskih odnosa. *Međunarodna politika*, 69(1172), 84–103.
  - e. Шекарић, Н. (2018). Превенција вршњачког насиља у образовно-васпитним установама. *Годишњак Факултета безбедности 2018*, 253–280.
8. [M53] Рад у националном часопису
- a. Шекарић, Н. (2017). Секуритизација миграција у стратешким документима Европске уније. *Годишњак Факултета безбедности 2017*, 185–210.
  - b. Шекарић, Н. (2016). Секуритизација миграција: Хјусмансов приступ и три домена небезбедности. *Годишњак Факултета безбедности 2016*, 95–109.
9. Објављени прикази
- a. Šekarić, N. (2021). Aspekti Energetske unije: primena i efekti evropskih energetskih politika u Jugoistočnoj Evropi i Istočnom Mediteranu [Prikaz zbornika]. *Evropsko zakonodavstvo*, 20(75), 173–175.
  - b. Šekarić, N. (2020). Ratovi Rusije 1999-2019 [Prikaz knjige]. *Međunarodni problemi*, 72(4), 755–759.
  - c. Šekarić, N. (2020). External Energy Security in the European Union: Small Member States' Perspective [Prikaz knjige]. *Međunarodni problemi*, 72(3), 621–623.
  - d. Šekarić, N. (2020). Kontroverze spoljne politike SAD i međunarodnih odnosa u Trampovoj eri [Prikaz zbornika]. *Međunarodna politika*, 71(2), 76–78.
  - e. Šekarić, N. (2019). Revolutionary Constructive Resistance, Benin 1989 in context and perspective [Prikaz knjige]. *European Journal of Human Security*, 3, 99–102.
  - f. Šekarić, N. (2019). Evropska energetska bezbednost: različite perspektive i politički izazovi [Prikaz zbornika]. *Međunarodna politika*, 70(1176), 85–87.
  - g. Šekarić, N. (2019). The Cooperation between China and Balkan Countries under the "Belt and Road" Initiative [Prikaz zbornika]. *The Review of International Affairs*, 70(1175), 92–94.
  - h. Шекарић, Н. (2019). Дисциплинско раговање у доба дронова и робота [Приказ књиге]. *Српска политичка мисао*, 64(2), 379–383.
  - i. Šekarić, N. (2018). Rat i mit: Politika identiteta u suvremenoj Hrvatskoj [Prikaz knjige]. *Međunarodna politika*, 69(1172), 135–137.
  - j. Шекарић, Н. (2015). Екстремизам под окриљем религије – Исламистички екстремизам на примерима БиХ и Србије [Приказ књиге]. *Годишњак Факултета безбедности 2015*, 415–419.

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Полазећи од испитивања феномена секуритизације енергетске зависности једног актера од другог, кандидаткиња истиче да предмет овог истраживања представља Европски регионални безбедносни комплекс (ЕРБК) у контексту његове зависности од руског природног гаса. Конкретније, кандидаткиња образлаже да предмет истраживања упућује на примену теорије секуритизације и теорије регионалног безбедносног комплекса (ТРБК) на случај Европског регионалног безбедносног комплекса (центрираног око ЕУ) у светлу његове енергетске зависности од руског природног гаса као претње.

Како би пружила увид у досадашње студије којима се тематизује ова истраживачка проблематика, кандидаткиња даје синтетички преглед главних налаза сличних истраживања и коришћених истраживачких процедура. У складу са теоријским поставкама и дефинисаним предметом истраживања, кандидаткиња наводи да постоје два нивоа на којима је реализовано конкретно истраживање. Најпре је испитивана секуритизација европске енергетске зависности од руског природног гаса како би се уочили главни разлози предузимања секуритизујућих потеза, еволуција самог процеса, главне карактеристике секуритизујућих актера, као и кључне последице такве секуритизације. Овај ниво анализе такође је био у функцији потврђивања претпоставке да је европска енергетска зависност од руског природног гаса заиста перципирана у ЕУ као претња. Додатно, како теорија секуритизације не даје одговор на питање зашто нешто постаје безбедносна претња, извршена је и преданализа руског спољнополитичког наступа у домену испоруке природног гаса на постсовјетском простору (примарно у односу на Украјину) како би се идентификовали и разлози због којих је дошло до секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса. Следећи ниво анализе подразумевао је коришћење ТРБК како би се идентификовале главне карактеристике комплекса, а све у циљу потврђивања тезе да ЕРБК заиста представља специфичан вид регионалног безбедносног комплекса – центрирани РБК који подразумева интеграцију јединица од стране институције, настао према логици „одозго-надоле“. Овај ниво анализе усмерен је и на могуће трансформације ЕРБК у циљу остваривања сопствене енергетске безбедности, коришћењем смерница које нуди теорија. Другим речима, у раду је кандидаткиња ставила акценат на проучавање безбедносних пракси европских секуритизујућих актера на подручју енергетске безбедности у петнаестогодишњем периоду (2005–2019), концентрисаних око кључних енергетских догађаја који су обележили европско-руске енергетске односе током прве две деценије XXI века. У односу на ове догађаје, анализирани су говорни акти високих представника, као и званична саопштења и документи европских институција у домену енергетске безбедности и то са помињањем руског природног гаса и руске енергетске политике у контексту енергетске претње Европској унији. Прикупљена емпиријска грађа обухватила је целокупан петнаестогодишњи период, са нарочитим фокусом на све оне говорне акте насталим у времену непосредно пре, у току и непосредно након идентификованих кључних догађаја у европско-руским односима током прве две деценије XXI века. Након такве анализе, утврђене су везе које постоје између секуритизујућих процеса и пракси које из њих произлазе.

Поред потврђивања претпоставке да је европска зависност од руског природног гаса заиста перципирана као претња на нивоу ЕУ, како кандидаткиња образлаже, циљ

примене теорије секуритизације огледао се и у анализи самог секуритизујућег процеса испорука руског природног гаса (и руске енергетске политике). На плану проучавања овог процеса послужила је кодна схема са аналитичким (пот)категоријама коју је кандидаткиња развила операционализацијом кључних елемената теорије секуритизације. На плану испитивања контекста и разлога због којих долази до секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса, кандидаткиња је прибегла преданализи руског спољнополитичког наступа у домену испоруке природног гаса на постсовјетском простору (примарно у односу на случај Украјине).

На плану испитивања потенцијала за спољну трансформацију ЕРБК, фокус је био на алтернативним енергетским партнерима и инфраструктурним пројектима диверзификације снабдевања гасом, односно чињеници да настојање за остваривањем и јачањем сопствене енергетске безбедности, као и за смањењем зависности од руског природног гаса, може представљати значајан фактор спољне трансформације једног регионалног безбедносног комплекса какав је ЕРБК. У проучавању овог процеса, послужио је операционализован сет индикатора 4А приступа енергетској безбедности којим је указано на значај одређених региона и њихов потенцијал у снабдевању ЕРБК природним гасом.

У зависности од нивоа на којем је истраживање спроведено, кандидаткиња разликује неколико истраживачких циљева. Најпре, коришћењем теорије секуритизације, један од циљева подразумевао је научну дескрипцију процеса којим се европска енергетска зависност од руског природног гаса означава и конструише као претња. Додатно, спровођењем преданализе руског спољнополитичког наступа у домену испоруке природног гаса на постсовјетском простору (примарно у односу на случај Украјине) и идентификовањем кључних фактора у успостављеним односима међузависности, циљ је био објаснити зашто долази до секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса. Дескрипција и експликација овог феномена омогућиле су спровођење другог нивоа истраживања.

У оквиру другог нивоа истраживања, коришћењем смерница које нуди ТРБК, циљ је био испитати потенцијал за унутрашњу и спољну трансформацију ЕРБК у сврху смањења енергетске зависности од Русије и остваривања сопствене енергетске безбедности. Речју, други ниво истраживања испоставио је предикцију као циљ којим су се настојали утврдити сценарији потенцијалне трансформације ЕРБК у домену енергетске безбедности. Сходно постављеном циљу, резултати добијени реализовањем претходног нивоа истраживања, као и операционализован сет индикатора 4А приступа енергетској безбедности потпомогнут софтверском применом аналитичког хијерархијског процеса (АХП), указали су на значај одређених региона и њихов потенцијал у снабдевању ЕРБК природним гасом у будућности те на могуће трајекторије ЕРБК у правцу његове унутрашње и спољне трансформације.

3. ИСТРАЖИВАЧКА ПИТАЊА

У складу са дефинисаним предметом и постављеним циљевима истраживања, главно истраживачко питање гласи: *Да ли секуритизација европске енергетске зависности од руског природног гаса има потенцијал да доведе до унутрашње и спољне*

трансформације Европског регионалног безбедносног комплекса на плану енергетске безбедности?

Како би одговорила на постављено истраживачко питање, кандидаткиња је формулисала помоћна истраживачка питања којима се расветљавају главни елементи процеса секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса: разлози предузимања секуритизујућих потеза, секуритизујући актери, последице секуритизације и потенцијали за унутрашњу и спољну трансформацију ЕРБК на темељу те секуритизације.

Првим помоћним истраживачким питањем *Зашто је дошло до предузимања секуритизујућих потеза и означавања европске енергетске зависности од руског природног гаса као претње?* настоје се идентификовати разлози предузимања секуритизујућих потеза у означавању европске енергетске безбедности од руског природног гаса као претње.

Другим помоћним истраживачким питањем *Који су актери на нивоу Европске уније препознати као најгласнији у секуритизацији европске енергетске зависности од руског природног гаса?* настоје се идентификовати кључни секуритизујући актери у предузимању секуритизујућих потеза у ЕУ.

Трећим помоћним истраживачким питањем *Да ли секуритизација европске енергетске зависности од руског природног гаса има потенцијал да доведе до унутрашње трансформације Европског регионалног безбедносног комплекса на плану енергетске безбедности?* настоји се мапирати потенцијал за унутрашњу трансформацију ЕРБК на темељу секуритизације европске енергетске безбедности од руског природног гаса.

Четвртим помоћним истраживачким питањем *Да ли секуритизација европске енергетске зависности од руског природног гаса има потенцијал да доведе до спољне трансформације Европског регионалног безбедносног комплекса на плану енергетске безбедности?* настоји се мапирати потенцијал за спољну трансформацију ЕРБК на темељу секуритизације европске енергетске безбедности од руског природног гаса.

Налази добијени анализом емпиријске грађе омогућили су давање одговора на постављена истраживачка питања која су, потом, дискутована са постојећим сазнањима поводом истраживачке проблематике.

4. КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација Невене Шекарић Стојановић састоји се од осам кохерентних поглавља, од којих свако има јасно организовану структуру и кратка закључна разматрања.

Прво поглавље посвећено је уводним разматрањима у оквиру кога се скицира значај конкретне истраживачке проблематике. У овом поглављу кандидаткиња излаже разлоге за одабир проблема истраживања и његову актуелност, а потом даје назнаке теоријских алата за проучавање одабраног феномена и уводне напомене о контексту унутар кога је смештено истраживање. **Друго поглавље** подразумева представљање кључних појмова и теорија коришћених у истраживању, изношење аргументације оправданости истраживања и контекстуализацију секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса као феномена од значаја за спровођење истраживања. Главни циљ овог поглавља, стога, јесте расветљавање најзначајнијих теорија које су опремљене адекватним аналитичким алатима поводом конкретног истраживачког проблема,

основних теоријских појмова, одређивање њиховог садржаја и димензија важних за адекватно разумевање предмета и даљег тока истраживања. У првом делу овог поглавља, кандидаткиња пружа одређење енергетске безбедности и димензија иманентних овом појму. Други део поглавља посвећен је контекстуализацији истраживачке проблематике, односно академском позиционирању феномена секуритизације енергетске зависности једног актера од другог. Циљ овог дела дисертације јесте систематизација досадашњих научних увида поводом истраживачке проблематике те идентификација празнина у постојећем корпусу грађе које се овим истраживањем настоје превазићи. Након контекстуализације, следи детаљан приказ теорија коришћених у дисертацији, њихових главних претпоставки и аргументације за одабир теорије секуритизације и теорије регионалног безбедносног комплекса на темељу претходно идентификованих празнина у постојећој академској литератури. По расветљавању теоријско-појмовног оквира, следи дефинисање предмета истраживања, циљева истраживања и истраживачких питања. Ово поглавље, тако, резултира адекватно формулисаним теоријско-појмовним оквиром и операционализацијом кључних појмова који се односе на испитивање феномена секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса и последица које ова појава може продуковати на унутрашњем и спољном плану успостављеног регионалног безбедносног комплекса.

Треће поглавље дисертације обухвата методолошки оквир којим се аргументује начин на који је спроведено истраживање. Дефинисани су временски и просторни оквир истраживања, као и технике и методе коришћене за прикупљање и анализу података. Представљен је и истраживачки дизајн настао операционализацијом кључних поставки теорија коришћених у истраживању за сваки истраживачки ниво, а представљене су и базе података које су омогућиле увид у адекватне изворе података. Кандидаткиња је истакла како је конкретно истраживање, и поред значајног ослањања на квантитативне податке, примарно квалитативног карактера, што је у складу са дефинисаним предметом истраживања, постављеним истраживачким циљевима и истраживачким питањима. Временски оквир истраживања обухватио је период од 2005. до 2019. године, док је просторни оквир истраживања обухватио комплекс центриран око Европске уније, као и друге суседне регионе оличене у виду алтернативних извора снабдевања ЕРБК природним гасом. У оквиру идентификовања кључних извора података коришћених у истраживању, кандидаткиња је јасно истакла две групе таквих података: постојеће изворе и податке генерисане за потребе истраживања. Док су у прву категорију постојећих извора података уврштена званична документа креирана од стране институција ЕУ, јавне комуникације, говори и интервјуи представника институција ЕУ, саопштења за штампу која у виду цитата садрже говоре или изјаве представника ЕУ те јавномњењска истраживања и стратешка документа ЕУ у области енергетских политика, подаци генерисани за потребе самог истраживања укључили су податке добијене спровођењем полуструктурисаних експертских интервјуа са академским и независним експертима у области европске енергетске безбедности, природног гаса и европско-руских (енергетских) односа. У оквиру представљања метода и техника коришћених за прикупљање и анализу података, кандидаткиња је истакла значај прегледа литературе, експертских интервјуа, секундарне анализе података, квалитативне анализе садржаја и методе сценарија. У складу са нивоом на ком је реализовано истраживање, анализа је

спроведена на основу развијене кодне схеме за анализу феномена секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса, односно на основу матрице индикатора 4А приступа енергетској безбедности.

Остваривање увида у историјат односа између ЕУ и Русије поводом питања природног гаса циљ је **четвртог поглавља** дисертације. Кандидаткиња је, као предмет овог дела дисертације, поставила преглед кључних правних, институционалних и инфраструктурних оквира који су омогућили развој (енергетских) односа између ЕУ и Русије, као и развој европских енергетских политика ЕУ у таквом контексту. Осим што је послужило контекстуализацији истраживачке проблематике, ово поглавље омогућило је идентификацију кључних контекстуалних фактора који ће омогућити секуритизацију руског природног гаса унутар ЕУ и периодизацију кључних одлука донетих у вези с овим енергентом, а што је виђено као предуслов за спровођење даље анализе.

Пето поглавље једно је од централних делова ове дисертације будући да представља анализу самог процеса секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса. Кандидаткиња је у овом поглављу фокус ставила на идентификацију разлога, актера, динамике и последица тог процеса те је поглавље у том правцу и структурирано. Први део поглавља, наиме, посвећен је преданализи руског енергетског наступа према постсовјетском простору (примарно у односу на Украјину) како би се уочили контекст и разлози који су омогућили предузимање секуритизујућих потеза. Средишњи део поглавља има за циљ опис процеса секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса сходно идентификованим кључним догађајима унутар дефинисаног истраживачког периода. Стога идентификација разлога за предузимање секуритизујућих потеза, секуритизујућих актера, динамике процеса секуритизације и њених последица представља окосницу средишњег дела дисертације. Кандидаткиња је истакла како је циљ овог поглавља дескрипција и експликација процеса секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса у дефинисаном временском периоду. Налази добијени на овом нивоу истраживања послужили су разматрању потенцијала за трансформацију ЕРБК на унутрашњем плану, чиме се уједно завршава пето поглавље дисертације.

Шесто поглавље дисертације којим се реферише на потенцијал за спољну трансформацију ЕРБК у контексту секуритизације његове енергетске зависности од руског гаса такође је једно од централних делова истраживања. Фокус овог поглавља је, стога, на идентификацији кључних алтернативних снабдевача ЕРБК природним гасом и потенцијалима за његову спољну трансформацију у том правцу. С обзиром да је један од истраживачких циљева наложио категоризацију таквих алтернативних снабдевача, кандидаткиња је истакла како су, у том сегменту, од помоћи били резултати добијени током претходног нивоа анализе, али и резултати добијени применом анализе садржаја, матрица индикатора развијених операционализацијом 4А приступа енергетској безбедности подржана АХП софтверским решењем те резултати спроведених полуструктурираних експертских интервјуа. С обзиром на предикцију као један од дефинисаних научних циљева, финални део поглавља подразумевао је скицирање сценарија базираних на потенцијалној спољној трансформацији ЕРБК.

Седмо поглавље подразумева свеобухватну дискусију добијених налаза. Кандидаткиња је синтетисала налазе сходно постављеним помоћним истраживачким питањима.

Извршена је компарација налаза са сличним истраживачким студијама те потцртавање очекиваних сценарија у вези са унутрашњом и спољном трансформацијом Европског регионалног безбедносног комплекса на плану енергетске безбедности. Ово поглавље завршава се скицирањем ограничења истраживања.

Последње, **осмо поглавље** реферише на закључна разматрања којима се сумира целокупан ток истраживања са својим кључним сегментима, уз потцртавање научног доприноса и друштвеног значаја дисертације, након чега следи литература и попис прилога као финална целина дисертације.

5. ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

У складу са два нивоа на којима је реализовано истраживање, разматрани су процес секуритизације европске енергетске безбедности од руског природног гаса те потенцијали за унутрашњу и спољну трансформацију ЕРБК на плану енергетске безбедности. Другим речима, налази ове дисертације указали су на знатан потенцијал унутрашње и спољне трансформације ЕРБК на темељу секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса.

За стицање увида у разлоге предузимања секуритизујућих потеза кандидаткиња је извршила преданализу руског спољнополитичког наступа у домену испоруке природног гаса на постсовјетском простору, примарно у односу на Украјину, у дефинисаном истраживачком периоду (2005–2019). Као кључни такви разлози идентификовани су енергетски доминантна позиција Русије у постсовјетским земљама и односи асиметричне енергетске зависности које успоставља на том простору, као и страх од поновних прекида снабдевања и коришћења европске енергетске зависности од стране Русије као средства за одређене политичке уступке.

У идентификацији главних секуритизујућих актера унутар ЕРБК послужио је преглед литературе, спровођење полуструктурираних експертских интервјуа, секундарна анализа података и квалитативна анализа садржаја. У том смислу, анализирани су говорни акти Европске комисије, Европског парламента, Савета ЕУ и Европског савета, односно њихових представника у виду председника Комисије, Парламента, Председништва Савета ЕУ, председника Европског савета, високог представника ЕУ за спољне послове и безбедносну политику, комесара за климатску акцију и енергетику, потпредседника Комисије за Енергетску унију, одговарајућих ресорних комесара те амбасадора ЕУ у Русији и шефа Енергетске заједнице. Кандидаткиња је спроведеном анализом указала на чињеницу да Европска комисија представља најгласнијег секуритизујућег актера у означавању европске енергетске зависности од руског природног гаса као претње.

Спровођењем анализе на првом истраживачком нивоу, кандидаткиња је утврдила како постоји знатан потенцијал ЕРБК да се трансформише на унутрашњем нивоу у правцу даље интеграције, а с обзиром на постигнут висок капацитет интеракције на плану унутрашњег енергетског тржишта у посматраном временском периоду. Сагледавањем динамике процеса секуритизације у односу на кључне идентификоване догађаје у дефинисаном истраживачком периоду, извршена је типологија усвојених специјалних мера у виду легислативних, финансијских, инфраструктурних, надзорно-кризних, мера преласка на обновљиве изворе енергије и мера санкција у одговору на претњу оличену у виду европске енергетске зависности од руског природног гаса.

Спровођење анализе на другом истраживачком нивоу имало је за циљ идентификацију алтернативних снабдевача ЕРБК природним гасом те мапирање могућих сценарија у правцу његове спољне трансформације. У остваривању овог циља, кандидаткиња је, поред података добијених реализацијом претходног нивоа истраживања, применила матрицу операционализованог 4А приступа енергетској безбедности подржану одговарајућим софтверским решењем базираном на аналитичком хијерархијском процесу, а затим и методу експлоративног сценарија. У вези са тим, утврђено је како постоји потенцијал ЕРБК да се трансформише на спољном плану, и то примарно у правцу приближавања Постсовјетском РБК и формирања јачег Евроазијског суперкомплекса. Међутим, истакнут је и други могући правац такве спољне трансформације – удаљавање ЕРБК од Постсовјетског комплекса и дезинтеграција успостављеног суперкомплекса, првенствено на темељима интензивирања сукоба у Украјини и убрзавања процеса смањења европске енергетске зависности од руског гаса. Са друге стране, истакнута је мала вероватноћа приближавања ЕРБК Блискоисточном РБК у том контексту да би се могло говорити о промени спољних граница, барем дугорочно посматрано. Сценарио постајања ЕРБК независним енергетским актером на темељу преласка на обновљиве изворе енергије и декарбонизације економија испоставља се најизгледнијим у дугорочној перспективи.

Ова дисертација указала је да енергетска питања у специфичном, секуритизујућем контексту (конкретно питање природног гаса) продукују значајне импликације по ЕРБК не само на унутрашњем плану, већ у оквирима међурегионалних безбедносних динамика. У том смислу, кандидаткиња је закључила да секуритизација европске енергетске зависности од руског природног гаса има потенцијал да трансформише успостављене регионалне безбедносне обрасце на унутрашњем и спољном плану.

Дисертација кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић представља оригиналан истраживачки приступ у анализи феномена секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса унутар Европског регионалног безбедносног комплекса и потенцијала за његову трансформацију. Оригинално истраживачко дизајна почива, најпре, на сагледавању истраживачке проблематике из угла студија безбедности, а сходно смерницама које су понудили одговарајући теоријски алати. У овом истраживању коришћена је, између осталог, теорија секуритизације која је омогућила сагледавање динамике секуритизујућег процеса те идентификацију примарних разлога, актера и последица таквог процеса. Дефинисан петнаестогодишњи период истраживања омогућио је адекватну временску дистанцу која је помогла у сагледавању генезе и динамике феномена секуритизације руског природног гаса у оквирима ЕРБК те понудила могућност за извођење закључака у вези са успостављеним регионалним безбедносним обрасцима на темељима теорије регионалног безбедносног комплекса. Ова анализа, дакле, послужила је најпре као алат за разумевање целокупног процеса секуритизације конкретне претње – од контекстуалних предуслова за предузимање секуритизујућих потеза преко разлога за такво чињење до њихових последица и предузимања одређених радњи као одговора на конкретну претњу. На тај начин је омогућен увид у начин, разлоге, главне актере и последице настанка једне претње сходно логици феномена секуритизације. Другим речима, кандидаткиња је пружила увид у процес генерисања једне претње и одговарајуће политичке реакције.

Научни допринос ове дисертације огледа се и у анализи европске енергетске зависности од руског природног гаса из аспекта регионалне безбедносне димензије те релације. Другим речима, коришћењем (нео)реалистичких и конструктивистичких претпоставки и њиховом операционализацијом, омогућено је продубљивање и проширивање фонда научног знања о регионалном приступу студија безбедности у анализи конкретне истраживачке проблематике. У том смислу, ово истраживање доприноси даљој дискусији о регионалном нивоу као (не)одговарајућем оквиру за анализу одређене безбедносне динамике и безбедносних пракси у одређеном контексту.

Досадашње непостојање систематизоване процедуре у анализи секуритизације овог питања, односно, непостојање јасних критеријума и систематизованих истраживачких корака према којима се реализује таква анализа на оперативном плану и изводе закључци, идентификовано је као једно од недостатака у досадашњој истраживачкој пракси те је овим истраживањем превазиђена таква празнина. Успостављени методолошки модел, у том смислу, представља вредан алат у истраживању сличне проблематике. Додатно, непостојање систематизоване процедуре у анализи потенцијала енергетских ресурса да утичу на регионалне безбедносне динамике у постојећој литератури представља још један недостатак на чијем темељу је реализовано ово истраживање. Постављени истраживачки циљеви, даље, омогућили су дескрипцију и експликацију процеса секуритизације европске енергетске зависности од руског природног гаса те тако резултирали научним увидима у процес формирања одређене претње и импликације таквог процеса на практичном, политичком плану. Типологија специјалних мера и њихово груписање у одговарајуће категорије такође је један од научних доприноса ове дисертације. Предикција, као још један од постављених истраживачких циљева, омогућила је скицирање сценарија потенцијалне трансформације ЕРБК на унутрашњем и спољном плану у правцу смањивања енергетске зависности од Руске Федерације. Са тим у вези, разматрана су три сценарија, са мање или више вероватним опцијама реализације при чему је закључено како трећи сценарио – сценарио постајања ЕРБК независним енергетским актером, уз висок капацитет интеграције остварене на унутрашњем плану – представља најизгледнији сценарио кретања ЕРБК на плану енергетске безбедности у дугорочном погледу. Премда је кандидаткиња истакла како је, у случају квалитативних истраживања, незахвално говорити о прогнозама које стоје у вези са одређеним феноменима и трендовима, у овој студији је истакнут значај одређених контекстуалних фактора за које се, сходно спроведеној анализи на оба истраживачка нивоа, може тврдити да ће, у мањој или већој мери, утицати на будуће обрасце регионалне безбедносне динамике поводом конкретне проблематике. Стога мапирање таквих кључних фактора и дефинисање њихове вероватноће реализације на основу свеобухватне анализе представља још један од доприноса ове дисертације. На крају, кандидаткиња је истакла како прогностички дomet ове дисертације треба посматрати искључиво у контексту хипотетичких описаних сценарија и предочених кључних фактора који их могу трасирати, никако као извесну будућу ситуацију.

Налази истраживања омогућили су давање одговора на постављена истраживачка питања на основу којих су идентификовани најзначајнији актери, безбедносне праксе и трендови у области европске енергетске безбедности у одређеном контексту, уз могућности за разумевање тенденције погоршања енергетских односа између ЕУ и

Русије у наредном периоду. Такви налази могу допринети постојећем корпусу знања о овој тематици и уједно се плодно укључити у теоријске претпоставке којима се баштине најзначајнији (нео)реалистички и конструктивистички алати у проучавању одређене проблематике. Научни допринос ове дисертације, стога, произилази првенствено из претходно дефинисаних истраживачких циљева.

Могући правци даљих истраживања, како кандидаткиња даље образлаже, тичу се емпиријских тестирања развијеног истраживачког модела поводом сличне проблематике те продубљивања критеријума, процедура и кључних фактора за примену методе сценарија у сличне истраживачке сврхе.

Друштвени значај ове дисертације огледа се у разумевању процеса којим се енергетска питања дефинишу као безбедносна те процеса којим се таква питања све више инкорпорирају у безбедносне стратегије заинтересованих актера и представљају битан сегмент спољнополитичког деловања актера и политичких одлучилаца. Сходно томе, кандидаткиња сматра да налази спроведеног истраживања могу послужити као врло важан извор информација за дубље разумевање тих процеса и импликација које имају на практичном, политичком плану.

6. ЗАКЉУЧАК

На основу увида у завршену докторску дисертацију кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић „Енергетска безбедност Европског регионалног безбедносног комплекса: секуритизација руског природног гаса и потенцијали за трансформацију комплекса“, Комисија констатује да је кандидаткиња успешно обрадила постављену тему те да је дисертација урађена према одобреној пријави. Предмет и циљеви истраживања су адекватно постављени, теоријски и методолошки оквир рада кохерентни и утемељени на релевантним научним достигнућима и савременој научној публицистици.

Кандидаткиња је у потпуности следила одобрену структуру на коју је сагласност дало Наставно-научно веће Факултета безбедности, као и Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду. Докторска дисертација „Енергетска безбедност Европског регионалног безбедносног комплекса: секуритизација руског природног гаса и потенцијали за трансформацију комплекса“ представља савремен, актуелан, релевантан, самосталан и оригиналан допринос фонду знања из уже научне области студија безбедности. Фокусираност истраживачког захвата, обим коришћене литературе и секундарних извора, али првенствено добијени налази, опис проучаваних феномена, оригиналност истраживачких поступака и изведени закључци ову дисертацију квалификују као пример другим истраживачима који ће се бавити овим и сличним темама из области (савремених) студија безбедности.

На основу свега изложеног, имајући у виду квалитет, значај, добијене резултате и остварени научни допринос, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације и Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду

ПРЕДЛАЖЕ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације кандидаткиње Невене Шекарић Стојановић, под насловом „Енергетска безбедност Европског регионалног безбедносног комплекса: секуритизација руског природног гаса и потенцијали за трансформацију комплекса“ и одобри њену јавну одбрану.

У Београду,
13.07.2022.

Чланови комисије:

Проф. др Зоран Јефтић, председник
Факултет безбедности Универзитета у Београду

Проф. др Светлана Станаревић, члан
Факултет безбедности Универзитета у Београду

Др Владимир Трапара, члан
Институт за међународну политику и привреду у
Београду